

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

Татьянчиков А.О.

ОСНОВИ ПСИХОСОМАТИКИ ТА ПСИХОГЕНЕТИКИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
(в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої
освіти ступеня магістра факультету психології,
політології та соціології)

Одеса

Фенікс
2020

УДК 159.98 : (007 : 004) (073)
Т 237

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 5 від 2 липня 2020 р.)*

Рецензенти:

Максименко Ю.Б. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри загальної та диференціальної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»;

Мельничук І.В. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики практичної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Татьянчиков А. О. Основы психосоматики та психогенетики: навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня магістра факультету психології, політології та соціології) / А. О. Татьяначиков ; кафедра психології НУ «Одеська юридична академія» [Електронне видання]. – Одеса : Фенікс, 2020. – 38 с. - Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/13461>.
DOI 10.32837/11300.13461

Навчально-методичні рекомендації з курсу «Основы психосоматики та психогенетики» розроблено відповідно до навчального плану і складається з навчальної програми курсу, методичних рекомендацій із проведення практичних занять, питань до самоконтролю, завдань для самостійної роботи, списку рекомендованої літератури. Вивчення дисципліни «Основы психосоматики та психогенетики» допоможе студентам орієнтуватися в питаннях психосоматики та психогенетики, діагностувати психосоматичні розлади, надавати рекомендації щодо їх подолання та профілактики; пояснювати природу генетичних психічних розладів, застосовувати психогенетичні методи дослідження.

Матеріали призначені для студентів факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія», які навчаються за спеціальністю «психологія».

УДК 159.98 : (007 : 004) (073)

© Татьяначиков А.О., 2020

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Основи психосоматики та психогенетики» є нормативним курсом професійної підготовки майбутніх магістрів-психологів, що спрямований на вивчення взаємозв'язку між соматичними захворюваннями та психологічними особливостями людини; ролі спадковості у формуванні психічних і психофізіологічних властивостей людини.

Курс присвячений актуальній проблемі взаємодії тілесного і психічного в структурі особистості. У загальному сенсі під психосоматикою розуміється науковий напрям, який встановлює взаємини між психікою та тілесними функціями, досліджує, як психологічні переживання впливають на функції організму, і як фізіологічні зміни викликають психічні реакції та стани.

Необхідною умовою підготовки висококваліфікованого психолога є формування сучасного ставлення до людського організму, уявлення про нього як про цілісну систему.

Психогенетика закладає основи методології вивчення людини як біосоціальної істоти і дозволяє не тільки збагатити теоретичні основи психології, а й закласти фундамент для застосування знань з області психогенетики в практичній роботі психолога.

Психогенетика є необхідним засобом для розуміння людської поведінки та займає особливе місце в системі психологічних знань, оскільки аналізує проблеми, складні для позагенетичного дослідження.

Курс «Основи психосоматики та психогенетики» має міждисциплінарний характер та знаходиться на перетині психології, фізіології, медицини та генетики.

Знання з дисципліни допоможуть студентам діагностувати психосоматичні розлади, надавати рекомендації щодо їх подолання та профілактики; пояснювати природу генетичних психічних розладів, застосовувати психогенетичні методи дослідження. Знання з психогенетики також стануть в нагоді майбутнім психологам як для проведення фундаментальних психологічних досліджень, так і для вирішення прикладних завдань в галузі медичної, соціальної та вікової психології.

Під час опанування навчальною дисципліною вивчаються теоретичні основи психосоматики та психогенетики, методологічний інструментарій. Розглядаються симптоми та причини психосоматичних розладів функціональних систем організму, методи їх корекції.

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета навчального курсу «Основи психосоматики та психогенетики» полягає у розкритті змісту, причин, механізмів, проявів і наслідків психосоматичних захворювань; формуванні навичок діагностичної, психологічної та профілактичної допомоги людині з психосоматичними розладами; визначенні ролі спадковості у формуванні психологічних властивостей людини.

Завдання курсу «Основи психосоматики та психогенетики»:

- надати студентам цілісне уявлення про психосоматику, як наукову галузь, філософські та медичні передумови розвитку психосоматики;
- ознайомити студентів з підходами до розуміння природи психосоматичних розладів;
- надати сучасні уявлення про предмет психологічного вивчення в психосоматики;
- ознайомити студентів з основними генетичними поняттями, закономірностями наслідування;
- надати студентам уявлення про фізіологічні механізми пристосування організму до змін довкілля;
- ознайомити студентів з основними методами психогенетики;
- ознайомити студентів з генетикою психічних розладів; генетикою прояву аномальної і девіантної поведінки; генетикою сенсорних особливостей рухових функцій темпераменту, інтелекту.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати** :

- основні поняття та концептуальні засади психосоматики та психогенетики;
- основні симптоми психосоматичних розладів, чинники, які їх провокують;
- генетичну природу психофізіологічних та фізіологічних показників;
- класифікацію патологій на основі генетичного розвитку;
- основні методи психогенетики;
- основні методи психологічної допомоги при психосоматичних розладах.

вміти:

- розпізнавати симптоми психосоматичних розладів основних функціональних систем організму;
- застосовувати методи діагностики психосоматичних розладів, проводити інтерпретацію отриманих результатів;
- розпізнавати симптоми психосоматичних розладів;
- застосовувати методи психологічної допомоги при психосоматичних розладах;
- застосовувати конкретні знання для пояснення генетично обумовлених психічних розладів.

Методи проведення занять: лекції, практичні заняття. Форма контролю: екзамен.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	Види занять	Лекційні заняття (год.)		Практичні заняття (год.)		Самостійна робота (год.)	
		очна	заоч-на	очна	заоч-на	очна	заоч-на
1.	Загальна характеристика психосоматики	2	1	2		4	8
2.	Моделі виникнення психосоматичних розладів	2	1	2		6	8
3.	Психосоматичні порушення харчової поведінки та захворювання шлунково-кишкового тракту	2	1	2		4	8
4.	Психосоматика дихальної, серцево-судинної та нервової системи	2	1	2		6	8
5.	Психосоматика ендокринної та імунної системи, захворювань шкіри та онкології	2		2		6	10
6.	Психосоматика сечостатевої та опорно-рухової системи	2		2		4	10
7.	Діагностика психосоматичних захворювань	2	1	4	1	8	10
8.	Психологічна допомога людям з психосоматичними	2	1	4	1	8	10

	розладами						
9.	Загальна характеристика психогенетики	2	1	2		4	8
10.	Методи психогенетичних досліджень	2	1	2	1	6	8
11.	Психогенетика сенсорних особливостей рухових функцій темпераменту	2	1	2		4	8
12.	Генетика фізіологічних та психофізіологічних показників	2	1	2		6	8
13.	Психофізіологічне дослідження інтелекту	2		2		4	10
14.	Генетика психічних розладів	2	1	4		8	10
15.	Психогенетика аномальної та девіантної поведінки	2	1	2	1	6	10
	Всього	30	12	36	2	84	134

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Загальна характеристика психосоматики

Психосоматика та її сутність. Історія психосоматики. Джерела емоційно обумовлених (психосоматичних) захворювань. Внутрішня картина хвороби. Типи емоційного відношення хворих до своєї хвороби. Особистість хворого. Психогенез. Нозогенії (психогенні реакції) при психосоматичних захворюваннях.

Сутнісна характеристика психосоматичних захворювань. Історія психосоматичних розладів. Філософські та медичні передумови розвитку психосоматики. Історичні теорії і концепції.

Поняття психосоматичного симптому. Типи реакцій особистості на захворювання.

Нервово-психічні фактори. Переживання психологічної травми. Специфічні особливості емоційного реагування особистості на ситуації.

Тема 2. Моделі виникнення психосоматичних розладів

Психосоматичні теорії і моделі. Сучасні уявлення про психосоматичні захворювання. Конверсійна теорія З. Фрейда. Модель вегетативних неврозів та векторна теорія Александера. Модель захисту Мітчерлиха. Психосоматика як результат: порушення об'єктних стосунків, втрати об'єкта, алекситимія, дисфункція сімейних систем. Его-психологія Кохута. Концепція десоматизації Шура. Теорія Морено. Концепція Амона. Когнітивні теорії. Концепція ворожості. Теорія стресу Сельє.

Психосоматичні захворювання як наслідок дистресу. Зв'язок психосоматики з внутрішнім конфліктом. Конфлікт мотивів і потреб. Генетичні порушення як наслідок несформованості механізмів психологічного захисту.

Психосоматичні розлади. Психосоматичні розлади в особистісному контексті. Проблема психосоматичної саморегуляції.

Тема 3. Психосоматичні порушення харчової поведінки та захворювання шлунково-кишкового тракту

Психосоматичні особливості порушень харчової поведінки. Нервова анорексія і булімія, ожиріння. Виразка шлунку і дванадцятипалої кишки, закріпи та емоційні діарея, „синдром подразненої кишки”, виразковий коліт, хвороба Крона, порушення ковтання. Особливості особистості з захворюваннями шлунково-кишкового тракту. Картина особистості. Методи психотерапії.

Тема 4. Психосоматика дихальної, серцево-судинної та нервової системи

Бронхіальна астма. Синдром гіпервентиляції. Картина особистості при захворюваннях дихальної системи. Методи психотерапії при захворюваннях дихальної системи.

Есенціальна гіпертонія. Ішемічна хвороба серця. Інфаркт міокарда. Кардіофобічний невроз. Порушення серцевого ритму. Картина особистості при захворюваннях серцево-судинної системи. Методи психотерапії при захворюваннях серцево-судинної системи.

Захворювання вегетативної нервової системи. Вегето-судинна дистонія. Нервовий тік. Картина особистості при нервових розладах. Методи психотерапії та психокорекції при нервових розладах.

Тема 5. Психосоматика ендокринної та імунної системи, захворювань шкіри та онкології

Хвороби ендокринної системи їх характеристики, прояви, чинники та механізми: гіпотиреоз, гіпертиреоз, цукровий діабет. Картина особистості при захворюваннях ендокринної системи. Психотерапія при захворюваннях ендокринної системи. Психодіагностика при ендокринних розладах.

Психосоматичні аспекти захворювань шкіри та особливості особистості хворого. Шкірні висипи. Кропив'янка. Шкірний свербіж. Атопічний нейродерматит. Аногенітальний свербіж. Псоріаз. Картина особистості при захворюваннях шкіри. Психотерапія при

захворюваннях шкіри. Діагностика психосоматичних захворювань шкіри.

Особливості психосоматичних порушень при онкологічних захворюваннях. Картина особистості при онкологічних захворюваннях. Психотерапія при онкологічних захворювань. Психодіагностика онкологічних хворих.

Тема 6. Психосоматика сечостатевої та опорно-рухової системи

Гінекологічні психосоматичні захворювання. Порушення менструального циклу, безпліддя. Предменструальний синдром. Психосоматичні захворювання, пов'язані з репродуктивною функцією жінки. Онкологія молочної залози та матки. Картина особистості при психосоматичних гінекологічних порушеннях. Психотерапія при психосоматичних гінекологічних порушеннях. Психосоматичні розлади сексуальної сфери. Психогенна імпотенція. Фригідність. Психосоматичні розлади сечовивідної системи. Енурез. Картина особистості при функціональних сексуальних порушеннях. Психотерапія при психосоматичних розладах сечостатевої системи.

Психосоматичні розлади опорно-рухової системи. Ревматичні порушення м'яких тканин. Остеохондроз. Ревматоїдний артрит. Картина особистості при захворюваннях опорно-рухової системи. Психотерапія при розладах опорно-рухової системи.

Тема 7. Діагностика психосоматичних захворювань

Основні підходи та принципи психологічної діагностики психосоматичних хворих. Методи діагностики: структуроване інтерв'ю (бесіда), психологічне тестування (опитувальники). Анамнез в психосоматиці. Психодіагностичні методики: Торонтська алекситимічна шкала; Опитувальник Бека; САН; Спілберга-Ханіна; Опитувальник Сердюка для вивчення самооцінки соціальної значимості хвороби; Методика «Будинок, дерево, людина», Методика «Неіснуюча тварина», особистісні опитувальники Айзенка, Кеттела, Методика «Мінімульт», Опитувальник Шмишека, Методика Басса-Дарки, Методика незакінчених речень Сакса - Сіднея, модифікована для психосоматичних хворих та інші.

Тема 8. Психологічна допомога людям з психосоматичними розладами

Загальні питання терапії психосоматичних пацієнтів. Особливості психотерапії при певних психосоматичних захворюваннях. Сугестивна психотерапія. Методи і техніка гіпнотизування. Самонавіювання. Психосинтез. Терапія, сфокусована на вирішенні. Позитивна психотерапія. Гештальт-терапія. Когнітивно-поведінкова психотерапія. Символдрама. Транзактний аналіз. Арт-терапія. Тонотерапія. Креативна візуалізація. Психодрама. Танцювально-рухова терапія. Тілесно-орієнтована психотерапія. Сімейна психотерапія. НЛП. Специфіка психотерапії дітей з психосоматичними захворюваннями.

Тема 9. Загальна характеристика психогенетики

Предмет і принципи психогенетичних досліджень. Визначення психогенетики. Спадковість і мінливість. Історія психогенетики. Хромосомна теорія спадковості. Садкова мінливість. Мутаційна мінливість. Комбінативна мінливість. Модифікаційна мінливість. Закони спадковості. Закон регресії Гальтона. Перший закон Менделя. Другий закон Менделя. Взаємодія генів. Генетика статі. Спадковість зчеплена зі статтю. Цитоплазматична спадковість. Закон Харді-Вайнберга.

Тема 10. Методи психогенетичних досліджень

Спадковість. Близнюковий метод. Класичний варіант близнюкового метода. Метод близнюкових родин. Метод контрольного близнюка. Особливості близнюкового метода. Метод усиновлених дітей. Генеалогічний аналіз.

Тема 11. Психогенетика сенсорних особливостей рухових функцій темпераменту

Роль генетичних факторів і факторів середовища у формуванні відчуття людини. Генетично обумовлені дефекти смаку, нюху, зору і

слуху. Показники успадкування рухових функцій в залежності від нейрофізіологічного рівня забезпечення руху. Особливості успадкування показників тепінг-тесту. Дослідження “дивності” рухової поведінки. Психогенетика темпераменту.

Тема 12. Генетика фізіологічних та психофізіологічних показників

Основні моделі індивідуального розвитку. Проблема біологічного дозрівання і психічного розвитку. Зміна механізмів реалізації психічних функцій і динаміка генотип-середовищних співвідношень в онтогенезі. Вікова динаміка генотип-середовищних співвідношень як основа для вікової періодизації і для виділення Сензитивні періоди розвитку.

Тема 13. Психофізіологічне дослідження інтелекту

Поняття інтелекту в психогенетиці. Інтелект як сума розумових здібностей. Факторно-аналітичний метод виділення характеристик інтелектуальної сфери. Психометричні теорії інтелекту. Непсихометричні підходи до дослідження ролі генотипу і середовища в когнітивної сфері. Психогенетика геніальності.

Тема 14. Генетика психічних розладів

Психічний дизонтогенез, його варіанти. Психогенетичні дослідження психічного дизонтогенеза. Генетика аутизму. Генетика маніакально-депресивних психозів. Генетика депресії. Генетика шизофренії. Олігофренія. Екзогенні причини олігофренії. Геномні та хромосомні мутації. Аномалії статевих хромосом. Синдром Дауна. Синдром Клайнфельтера. Генні мутації. Олігофренія і споріднені шлюби. Хвороба Альцгеймера.

Тема 15. Психогенетика аномальної та девіантної поведінки

Типи аномальної та девіантної поведінки. Основні теорії девіантної поведінки. Психогенетика злочинності, алкоголізму, наркоманії, гомосексуальності. Девіації, обумовлені гіперздібностями людини. Вплив середовища на аномальну та девіантну поведінку.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Загальна характеристика психосоматики

Питання до підготовки:

1. Психосоматика як наука. Історія психосоматики.
2. Внутрішня картина хвороби.
3. Поняття психосоматичний симптом
4. Нервово-психічні фактори соматичних розладів.

Література:

основна: 6, 9, 11

допоміжна: 1, 5, 8

Тема 2. Моделі виникнення психосоматичних розладів

Питання до підготовки:

1. Конверсійна теорія З.Фрейда.
2. Модель вегетативних неврозів та векторна теорія Александера.
3. Модель захисту Мітчелліха.
4. Его-психологія Кохута.
5. Концепція десоматизації Шура.
6. Когнітивні теорії.
7. Теорія стресу Сельє.

Література:

основна: 5, 6, 9, 11

допоміжна: 1, 5, 8

Тема 3. Психосоматичні порушення харчової поведінки та захворювання шлунково-кишкового тракту

Питання до підготовки:

1. Психосоматичні порушення харчової поведінки. Картина особистості. Психотерапія.
2. Психосоматичні захворювання шлунково-кишкового тракту. Картина особистості. Психотерапія.

Література:

основна: 5, 6, 9, 11

допоміжна: 1, 5, 8

Тема 4. Психосоматика дихальної, серцево-судинної та нервової системи

Питання до підготовки:

1. Психосоматичні розлади дихальної системи. Картина особистості. Психотерапія.
2. Психосоматичні розлади серцево-судинної системи. Картина особистості. Психотерапія.
3. Психосоматичні розлади нервової системи. Картина особистості. Психотерапія.

Література:

основна: 4, 6, 9

допоміжна: 1, 4, 5

Тема 5. Психосоматика ендокринної та імунної системи, захворювань шкіри та онкології

Питання до підготовки:

1. Психосоматичні розлади ендокринної системи. Картина особистості. Психотерапія.

2. Психосоматичні розлади імунної системи. Картина особистості. Психотерапія.
3. Психосоматичні захворювання шкіри. Картина особистості. Психотерапія.
4. Психосоматичні причини онкологічних захворювань. Картина особистості. Психотерапія.

Література:

основна: 4, 6, 9

допоміжна: 1, 4, 5

Тема 6. Психосоматика сечостатевої та опорно-рухової системи

Питання до підготовки:

1. Психосоматичні причини гінекологічних захворювань. Картина особистості. Психотерапія.
2. Психосоматичні розлади сексуальної сфери жінок. Картина особистості. Психотерапія.
3. Психосоматичні розлади сексуальної сфери чоловіків. Картина особистості. Психотерапія.
4. Психосоматичні розлади сечовивідної системи. Картина особистості. Психотерапія.

Література:

основна: 4, 6, 9

допоміжна: 1, 4, 5

Тема 7. Діагностика психосоматичних захворювань

Питання до підготовки:

1. Методи діагностики в психосоматиці.
2. Аналіз тестових психодіагностичних методик, які застосовуються в психосоматиці.

3. Проективні методики.
4. Зв'язок результатів психодіагностики і соматичних симптомів.

Література:

основна: 4, 6, 9, 10, 11

допоміжна: 1, 4, 5

Тема 8. Психологічна допомога людям з психосоматичними розладами

Питання до підготовки:

1. Загальні питання терапії психосоматичних пацієнтів.
2. Гіпноз. Навіювання. Самонавіювання.
3. Найпоширеніші методи психотерапії при психосоматичних розладах.
4. Арт-терапія психосоматичних розладів.
5. Психотерапія дітей з психосоматичними захворюваннями.

Література:

основна: 3, 4, 5, 6

допоміжна: 1, 2, 3, 4

Тема 9. Загальна характеристика психогенетики

Питання до підготовки:

1. Психогенетика як наука. Історія психогенетики.
2. Поняття спадковості і мінливості. Види мінливості.
3. Закони спадковості Гальтона та Менделя.

Література:

основна: 1, 2, 4

допоміжна: 7

Тема 10. Методи психогенетичних досліджень

Питання до підготовки:

1. Загальна характеристика методів психогенетичних досліджень.
2. Метод близнюків та його похідні.
3. Метод усиновлених дітей.
4. Генеалогічний метод.
5. Популяційний метод.
6. Аналіз наслідуваності нормальних психологічних ознак.

Література:

основна: 1, 2, 4, 7

допоміжна: 7

Тема 11. Психогенетика сенсорних особливостей рухових функцій темпераменту

Питання до підготовки:

1. Роль генетичних факторів і факторів середовища у формуванні відчуття людини.
2. Генетично обумовлені дефекти смаку, нюху, зору і слуху.
3. Показники успадкування рухових функцій в залежності від нейрофізіологічного рівня забезпечення руху.
4. Психогенетика темпераменту.

Література:

основна: 1, 2, 4, 7, 8

допоміжна: 7

Тема 12. Генетика фізіологічних та психофізіологічних показників

Питання до підготовки:

1. Основні моделі індивідуального розвитку.

2. Проблема біологічного дозрівання і психічного розвитку.
3. Вікова динаміка генотип-середовищних співвідношень.

Література:

основна: 1, 2, 4, 8

допоміжна: 7

Тема 13. Психофізіологічне дослідження інтелекту

Питання до підготовки:

1. Поняття інтелекту в психогенетиці.
2. Факторно-аналітичний метод виділення характеристик інтелектуальної сфери.
3. Психометричні теорії інтелекту.
4. Психогенетика геніальності.

Література:

основна: 1, 2, 4, 8

допоміжна: 7

Тема 14. Генетика психічних розладів

Питання до підготовки:

1. Основні види психічних розладів.
2. Генетика аутизму та олігофренії.
3. Синдром Дауна. Синдром Клайнфельтера.
4. Хвороба Альцгеймера.

Література:

основна: 1, 2, 4, 8

допоміжна: 7

Тема 15. Психогенетика аномальної та девіантної поведінки

Питання до підготовки:

1. Типи аномальної та девіантної поведінки.

2. Основні теорії девіантної поведінки.
3. Психогнетика злочинності.
4. Психогенетика алкоголізму та наркоманії.
5. Психогенетика гомосексуалізму.

Література:

основна: 1, 2, 4, 8

допоміжна: 7

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Загальна характеристика психосоматики

1. Дайте визначення термінам «психосоматика» і «соматопсихіка». Порівняйте на прикладах принципи психосоматичного і соматопсихічного дослідницьких підходів.
2. Складіть схему зв'язків психосоматики з іншими наукам. Опишіть міждисциплінарний характер психосоматики.
3. Порівняйте терміни: «психосоматика» і «психосоматична медицина».
4. Охарактеризуйте такі підходи до вивчення психосоматичної проблеми: соматоцентричної підхід, дуалістичний, психоцентристський підхід.
5. Дайте визначення поняттям: «організм», «індивід», «тіло», «тілесність», «психосоматичний феномен норми», «психосоматичний розвиток», «психосоматичний симптом».
6. Складіть бібліографічний список українських наукових праць, присвячених психосоматиці. Наведіть посилання на електронні джерела.

Тема 2. Моделі виникнення психосоматичних розладів

1. Дайте визначення поняття «алекситимії», опишіть основні ознаки, походження, структуру цього феномена. Розкрийте роль алекситимії в походженні психосоматичного симптому.
2. Підготуйте доповідь на одну з тем:
 - Психоаналітична концепція виникнення психосоматичних розладів.
 - Концепція вегетативного неврозу Ф. Александера.
 - Теорія профілів особистості Ф. Данбар.
 - Конверсійна модель та модель психосоматичного утворення за З. Фрейдом.
 - Концепція двухфазного витіснення А. Мітчхерліха.
 - Поведінкові підходи до психосоматики.

- Роль кортико-вісцелярних зв'язків у виникненні психосоматичних розладів (І.П. Павлов, К.М. Биков, І.Т. Курцин).
- Концепції пошукової активності В. Ротербенга та вивченої безпомічності М. Селігмана.
- Інтегративна модель здоров'я, хвороби та хворобливого стану за Г. Вайнером.

Тема 3. Психосоматичні порушення харчової поведінки та захворювання шлунково-кишкового тракту

1. Надайте стислу характеристику та опишіть симптоматику наступних захворювань: нервова анорексія, ожиріння, булімія, виразка шлунку, виразка дванадцятипалої кишки, „синдром подразненої кишки”, виразковий коліт, хвороба Крона.
2. Охарактеризуйте особистість хворих із одним з видів порушень харчової поведінки та захворювання шлунково-кишкового тракту (два портрети). Знайдіть спільне та відмінне. Обґрунтуйте думку.

Тема 4. Психосоматика дихальної, серцево-судинної та нервової системи

1. Надайте стислу характеристику та опишіть симптоматику наступних захворювань: бронхіальна астма, синдром гіпервентиляції, есенціальна гіпертонія, ішемічна хвороба серця, інфаркт міокарда, кардіофобічний невроз, вегето-судинна дистонія.
2. Охарактеризуйте особистість хворих із одним з видів порушень органів дихання, серцево-судинної та нервової системи (два портрети). Знайдіть спільне та відмінне. Обґрунтуйте думку.

Тема 5. Психосоматика ендокринної та імунної системи, захворювань шкіри та онкології

1. Надайте стислу характеристику та опишіть симптоматику наступних захворювань: гіпотиреоз, гіпертиреоз, цукровий діабет, кропив'янка, atopічний нейродерматит, псоріаз.
2. Проаналізуйте розповсюдженість онкологічних захворювань, вкажіть найбільш поширені види онкологічних захворювань, опишіть їх симптоми.
3. Охарактеризуйте особистість хворих із одним з видів порушень ендокринної та імунної системи, онкологічним захворюванням (два портрети). Знайдіть спільне та відмінне. Обґрунтуйте думку.

Тема 6. Психосоматика сечостатевої та опорно-рухової системи

1. Надайте стислу характеристику та опишіть симптоматику наступних захворювань: енурез, предменструальний синдром, психогенна імпотенція, фригідність, остероохондроз, ревматоїдний артрит.
2. Охарактеризуйте особистість хворих із одним з видів сечостатевої та опорно-рухової системи (два портрети). Знайдіть спільне та відмінне. Обґрунтуйте думку.

Тема 7. Діагностика психосоматичних захворювань

1. Перелічіть основні діагностичні принципи, що застосовуються в психосоматическом дослідженні.
2. Опишіть процес діагностичного обстеження психосоматичного хворого: етапи, специфіка контакту.
3. Підберіть комплекс методик для діагностики певного психосоматичного захворювання у дітей та дорослих.
4. Складіть таблицю за такою схемою: психосоматичний розлад, що потребує діагностики, методи діагностики, методики діагностики.

Тема 8. Психологічна допомога людям з психосоматичними розладами

1. Охарактеризуйте основні підходи до корекції психосоматичних розладів, критеріально оцініть їх ефективність.
2. Підберіть відповідно всіх психосоматичних розладів найефективніші, на вашу думку, засоби психотерапевтичного впливу. Складіть таблицю за такою схемою: психосоматичний розлад, що потребує психологічної корекції, методи (техніки принципи).

Тема 9. Загальна характеристика психогенетики

1. Складіть словник психогенетичних термінів, визначивши в ньому основні поняття теми, закони спадковості.
2. Складіть бібліографічний список українських наукових праць, присвячених психогенетиці.
3. Опишіть сфери застосування знань психогенетики в роботі психолога.

Тема 10. Методи психогенетичних досліджень

1. Підготуйте доповідь стосовно відомих в науці досліджень за допомогою одного з методів психогенетики. Опишіть отримані результати та висновки.
2. Опишіть недоліки та переваги методів психогенетики. Складіть відповідну таблицю.
3. Складіть модель психогенетичного дослідження за допомогою одного з вивчених методів.

Тема 11. Психогенетика сенсорних особливостей рухових функцій темпераменту

1. Складіть бібліографічний список наукових праць, присвячених дослідженню особливостей рухових функцій та темпераменту.
2. Доповніть словник термінів поняттями теми.

3. Опишіть як успадковується тип темпераменту.

Тема 12. Генетика фізіологічних та психофізіологічних показників

1. Побудуйте графічне зображення однієї з моделей індивідуального розвитку.
2. Підготуйте реферат з теми.
3. Опишіть принципи успадкування фізіологічних та психофізіологічних показників.

Тема 13. Психофізіологічне дослідження інтелекту

1. Проаналізуйте підходи до проблеми спадковості інтелектуальних функцій.
2. Опишіть феномен спадковості інтелекту з точки зору закону регресії Гальтона.
3. Підготуйте доповідь на одну з тем:
 - Психометричні теорії інтелекту.
 - Непсихометричні теорії інтелекту.
 - Психогенетика таланту та геніальності.
 - Вплив інтелекту на адаптацію особистості.

Тема 14. Генетика психічних розладів

1. Додайте до словнику термінів визначення основних психічних розладів.
2. Опишіть яким чином геномні та хромосомні мутації обумовлюють певні психічні розлади. Яким чином це визначається (на прикладі генетичних задач).
3. Підготуйте доповідь про один психічний розлад, обумовлений генетикою.

Тема 15. Психогенетика аномальної та девіантної поведінки

1. Доповнить словник термінів визначеннями основних типів аномальної та девіантної поведінки.
2. Підготуйте доповідь про генетичне обумовлення одного типу девіантної поведінки.
3. Складіть бібліографічний список наукових праць, присвячених психогенетиці аномальної та девіантної поведінки.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

ОСНОВИ ПСИХОСОМАТИКИ

1. Історія психосоматичної медицини і сучасні теорії.
2. Принципи психосоматичної терапії.
3. Невроз і стрес.
4. Депресія, соматизований і іпохондричний розлад.
5. Соматоформная вегетативна дисфункція.
6. Розлади харчування та сну.
7. Сексуальні дисфункції.
8. Соматогенні психічні розлади.
9. Розлади особистості у соматично хворих.
10. Психосоматичні розлади у дітей.
11. Психосоматика як область міждисциплінарних досліджень.
12. Сучасна біопсихосоціальна концепція хвороби, здоров'я і лікування; психогенії і соматогенії.
13. Психосоматичні феномени, їх поведінкові характеристики.
14. Психосоматичні розлади в структурі різних захворювань
15. Ідеї цілісного підходу до хворого в медицині різних епох - витоки психотерапії.
16. Ідеї російської фізіологічної школи (И.М.Сеченов, І.Павлов і їхні учні) і концепція нервизма.
17. Психоаналітичне напрям в психосоматики в Західній Європі і Америці.
18. Психосоматика в контексті концепцій біхевіоризму і гуманістичної психології.
19. Психоаналітична концепція З.Фрейда і основні психодинаміческие концепції в психосоматики.
20. Теорія де- і ресоматизації М. Шура.
21. Концепція двухфазного витіснення Мічерліха.
22. Теорія специфічного психодинамічного конфлікту Ф. Александера.
23. Системно-теоретичні моделі і соціопсихосоматическое напрямки в психосоматики.
24. Поняття про психосоматическом хворому як носії симптомів своєї групи. Транскультурного психосоматика.
25. Психологічні аспекти пересадки серця.
26. Ессенціальна гіпертонія: клініко-психоаналітичні аспекти.

ОСНОВИ ПСИХОГЕНЕТИКИ

1. Ф. Гальтон – засновник психогенетики.
2. Погляди вітчизняних вчених на роль спадкових факторів у психіці людини (К.Д. Ушинський, А.Ф. Лазурський, Г.І. Россолімо).
3. Спадковість інтелекту та расова політика.
4. Евгеніка в Україні та за кордоном.
5. Міжнародний проект "Геном людини".
6. Генетика і суспільство.
7. Історія біометричного підходу в генетиці людини.
8. Проблема сімейного середовища в психогенетиці.
9. Історія створення і застосування близнюкового методу в генетиці.
10. Особливості виховання і розвитку близнюків.
11. Генетика мозку: методичні прийоми і рівні аналізу.
12. Взаємодія нервової і ендокринної систем в регуляції генетичних процесів.
13. Генетична мінливість метаболізму ЦНС і індивідуально-психологічні відмінності.
14. Сучасні проблеми психології індивідуальності, актуальні для психогенетики.
15. Генотип-середовищні співвідношення в індивідуальному розвитку.
16. Прикладне значення досліджень індивідуальності.
17. Моделі індивідуального розвитку.
18. Генетичні і середовищні чинники, що забезпечують спадкоємність і гетерохронність розвитку.
19. Психогенетика адиктивної поведінки.
20. Психогенетика гомосексуальності.
21. Психогенетика сенсорних здібностей.
22. Психогенетика рухових функцій.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Психосоматика як наука. Історія психосоматики.
2. Внутрішня картина хвороби.
3. Поняття психосоматичний симптом
4. Нервово-психічні фактори соматичних розладів.
5. Конверсійна теорія З.Фрейда.
6. Модель вегетативних неврозів та векторна теорія Александра.
7. Модель захисту Мітчерлиха.
8. Его-психологія Кохута.
9. Концепція десоматизації Шура.
10. Когнітивні теорії.
11. Теорія стресу Сельє.
12. Психосоматичні порушення харчової поведінки. Картина особистості. Психотерапія.
13. Психосоматичні захворювання шлунково-кишкового тракту. Картина особистості. Психотерапія.
14. Психосоматичні розлади дихальної системи. Картина особистості. Психотерапія.
15. Психосоматичні розлади серцево-судинної системи. Картина особистості. Психотерапія.
16. Психосоматичні розлади нервової системи. Картина особистості. Психотерапія.
17. Психосоматичні розлади ендокринної системи. Картина особистості. Психотерапія.
18. Психосоматичні розлади імунної системи. Картина особистості. Психотерапія.
19. Психосоматичні захворювання шкіри. Картина особистості. Психотерапія.
20. Психосоматичні причини онкологічних захворювань. Картина особистості. Психотерапія.
21. Психосоматичні причини гінекологічних захворювань. Картина особистості. Психотерапія.
22. Психосоматичні розлади сексуальної сфери жінок. Картина особистості. Психотерапія.
23. Психосоматичні розлади сексуальної сфери чоловіків. Картина особистості. Психотерапія.

24. Психосоматичні розлади сечовивідної системи. Картина особистості. Психотерапія.
25. Методи діагностики в психосоматиці.
26. Аналіз тестових психодіагностичних методик, які застосовуються в психосоматиці.
27. Проективні методики.
28. Зв'язок результатів психодіагностики і соматичних симптомів.
29. Загальні питання терапії психосоматичних пацієнтів.
30. Гіпноз. Навіювання. Самонавіювання.
31. Найпоширеніші методи психотерапії при психосоматичних розладах.
32. Арт-терапія психосоматичних розладів.
33. Психотерапія дітей з психосоматичними захворюваннями.
34. Психогенетика як наука. Історія психогенетики.
35. Поняття спадковості і мінливості. Види мінливості.
36. Закони спадковості Гальтона та Менделя.
37. Загальна характеристика методів психогенетичних досліджень.
38. Метод близнюків та його похідні.
39. Метод усиновлених дітей.
40. Генеалогічний метод.
41. Популяційний метод.
42. Аналіз наслідуваності нормальних психологічних ознак.
43. Роль генетичних факторів і факторів середовища у формуванні відчуття людини.
44. Генетично обумовлені дефекти смаку, нюху, зору і слуху.
45. Показники успадкування рухових функцій в залежності від нейрофізіологічного рівня забезпечення руху.
46. Психогенетика темпераменту.
47. Основні моделі індивідуального розвитку.
48. Проблема біологічного дозрівання і психічного розвитку.
49. Вікова динаміка генотип-середовищних співвідношень.
50. Поняття інтелекту в психогенетиці.
51. Факторно-аналітичний метод виділення характеристик інтелектуальної сфери.
52. Психометричні теорії інтелекту.
53. Психогенетика геніальності.
54. Основні види психічних розладів.
55. Генетика аутизму та олігофренії.

56. Синдром Дауна. Синдром Клайнфельтера.
57. Хвороба Альцгеймера.
58. Типи аномальної та девіантної поведінки.
59. Основні теорії девіантної поведінки.
60. Психогенетика злочинності.
61. Психогенетика алкоголізму та наркоманії.
62. Психогенетика гомосексуалізму.

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня засвоєння студентом вивченої теми. При поточному контролі оцінці підлягають: рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою, знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних завданнях самостійної роботи; активність та систематичність роботи на заняттях; результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань, доповідей, рефератів тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування студентів, розв'язування практичних завдань, тестові завдання, доповіді, реферати.

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоюваності студентами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: контрольна робота, тестове опитування, співбесіда (усне спілкування).

Підсумковий контроль здійснюється у формі іспиту.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При проведенні іспиту відповідь студента оцінюється таким чином:

Відмінно – повна вірна відповідь на всі основні (три) та додаткові питання;

Добре – повна вірна відповідь на 2 основні питання, неповна або не зовсім вірна відповідь на одне з основних питань та (або) додаткові питання;

Задовільно – повна вірна відповідь на 1 основне питання за умови неповної або не зовсім вірної відповіді на одне з основних питань та (або) додаткові питання, чи відсутність відповіді на одне з основних питань;

Не задовільно – відповідь відсутня або відповідь є помилковою на два або три основні питання.

Оцінка з національної шкали переводиться у 100-бальну та шкалу ECTS у відповідності до результатів навчальної успішності студента протягом семестру.

ШКАЛА ЗА ECTS

Сума балів	Оцінка за 7-бальною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою	
		екзамен	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	не зараховано
1-34	F		

СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ (СКЛАДОВІ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ)

Пункт оцінки	% підсумкової оцінки або максимальна оцінка в балах	Групове чи індивідуальне оцінювання
Поточний контроль, разом, у т.ч.:	50	
доповіді та повідомлення на семінарах	25	Групове та індивідуальне
виконання письмових індивідуальних завдань, рефератів, контрольних робіт	15	Індивідуальне
опитування на семінарських заняттях	10	Групове та індивідуальне
Підсумковий контроль, разом, у т.ч.:	50	
письмова компонента	25	Індивідуальне
усна компонента	25	Індивідуальне

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Александров А.А. Психогенетика: Учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 192 с.
2. Атраментова Л. А., О.В. Филиппова. Введение в психогенетику: учеб. пособие. 3-е изд. Москва: Флинта: МПСИ, 2008. 472 с.
3. Воронов М. Психосоматика: практ. рук. Киев: Ника-Центр, 2011. 254 с.
4. Дідковська Л. І. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії : навч. посіб. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. 264 с.
5. Исаев Д.Н. Эмоциональный стресс. Психосоматические и соматические расстройства у детей. Сант-Петербург : Речь, 2005. 400 с.
6. Малкина-Пых И.Г. Психосоматика: Справочник практического психолога. Москва : Изд-во Эксмо, 2005. 992 с.
7. Маруненко І.М., Неведомська Є.О. Біологія людини з основами генетики: Посібник для лабор. і сам ост. робіт для студ. небіол. спец. вищ. пед. навч. закл. - К.: КМПУ, 2008.- 98 с.
8. Психогенетика : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 294с.
9. Сельченко К.В. Психосоматика: взаимосвязь психики и здоровья. Хрестоматия. Минск, 1999. 640 с.
10. Фролова Ю.Г. Психосоматика и психология здоровья : учебное пособие. 2-е изд., перераб. И доп. Минск : ЕГУ, 2003. 172 с.
11. Хомуленко Т.Б. Основи психосоматики : навч.-метод. Посібник. Харків : Нова Книга, 2009. 120 с.

ДОПОМІЖНА

1. Алекседер Ф. Психосоматическая медицина. Принципы и практическое применение. Москва : Эксмо, 2002. 352 с.
2. Максименко С.Д., Н.Ф. Шевченко. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: Навчальний посібник. Київ : Міланік, 2007. 115 с.

3. Соколова Е.Т. Особенности личности при пограничных расстройствах и соматических заболеваниях. Москва : «Наука», 1995. 324 с.
4. Старшенбаум Г. В. Психосоматика и психотерапия: Исцеление души и тела. Москва : ОАО Изд-во "Радуга", 2004. 325 с.
5. Лурия Р.А. Внутренняя картина болезни и иатрогенные заболевания. Москва : Медицина, 1977. 112 с.
6. Николаева В.В. Особенности личности при пограничных расстройствах и соматических заболеваниях. Москва, 1995. 360 с.
7. Малых С.Б. Психогенетика: теория, методология, эксперимент. Москва : Эпидавр, 2004. 414 с.
8. Adler N., Matthews K. Health Psychology: why do some people get sick and some stay well? // Annual Review of Psychology. 1994. V.45. P. 229-259.
9. Uexküll, Thure von (ed.), *Psychosomatic Medicine*. München: Urban & Schwarzenberg. 1997.

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни	3
Заплановані результати навчання	4
Структура навчальної дисципліни	6
Програма навчальної дисципліни	8
Теми практичних занять	14
Завдання для самостійної роботи	21
Теми рефератів	27
Питання до заліку.....	29
Форми підсумкового контролю успішності студентів	32
Критерії оцінювання	32
Шкала за ECTS	33
Схема нарахування балів (складові оцінювання результатів навчання).....	34
Рекомендована література	35

Навчальне видання

Андрій Олександрович Татьянчиков

ОСНОВИ ПСИХОСОМАТИКИ ТА ПСИХОГЕНЕТИКИ

Навчально-методичні рекомендації
(для студентів факультету психології,
політології та соціології)

Українською мовою

Підписано до друку 30.07.2020.
Формат 60х84/16. Ум-друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 2010-14.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com